

Kulturhistorisk karakterisering och bedömning

Måsarps kyrka

*Måsarps socken i Jönköpings kommun
Jönköpings län, Växjö stift*

Rapport och foto: Robin Gullbrandsson
Grafisk design: Anna Stålhammar
Tryckning och distribution: Marita Axelsson

Jönköpings läns museum, Box 2133, 550 02 Jönköping
Tel: 036-30 18 00
E-post: info@jkpglm.se
www.jkpglm.se

Utdrag ur tryckta och ajourhållna ekonomiska kartor är återgivna enligt tillstånd:
Ur karta © Lantmäteriet. Medgivande MS20067/02097.

© JÖNKÖPINGS LÄNS MUSEUM 2007

Innehåll

Inledning	5
Bakgrund och omfattning	5
Karakteriseringens syfte	5
Uppläggnings och rapport	5
Kulturhistorisk bedömning	5
Sammanfattande beskrivning	7
Beskrivning och historik	8
Kyrkomiljön	8
Kyrkobyggnaden	9
Historik	13
Kulturhistorisk karakterisering och bedömning	15
Att särskilt tänka på i förvaltning av kyrkan:	15
Händelsehistorik	16
Referenser	18
Arkiv	18
Tryckta källor	18
Tekniska och administrativa uppgifter	18

Inledning

Bakgrund och omfattning

På uppdrag av Månsarps församling har Jönköpings läns museum utfört en kulturhistorisk inventering och karakterisering av Månsarps kyrka. Arbetet har utförts i samband med upprättande av vård- och underhållsplan för kyrkobyggnaden och ska ingå som en del av detta. I Månsarps församling har vård- och underhållsplanen upprättats av Maria Williamsson, Arkitekthuset, och Sivert Holmberg, KBR, Lekeryd. Arbetet bekostades av medel från den kyrkoantikvariska ersättningen och påbörjades och avslutades under 2007. Rapporten omfattar en genomgång av kyrkobyggnadens historik, beskrivning av exteriör och interiör och en beskrivning av dess kulturhistoriska värde. Antikvarie Robin Gullbrandsson vid Jönköpings läns museum har varit rapportansvarig.

Karakteriseringens syfte

Syftet med karakteriseringen är att öka kunskapen om det kulturhistoriska arv som kyrkobyggnaden bär på. Mer konkret ska arbetet ligga till grund för de vård- och underhållsplaner som ska tas fram av varje församling och som är en förutsättning för att efter 2006 kunna söka kyrkoantikvarisk ersättning från stiftet. Rapporten ska också kunna ingå i länsstyrelsens och läns museets underlagsmaterial vid beslut i ärenden som berör kyrkobyggnaderna.

Uppläggning och rapport

Arbetet har varit uppdelat i en fältdel med inventering och fotografering och en arkivsökningsdel. De aktuella arkiv som gått igenom har främst varit länsstyrelsens arkiv över ärenden, med kopior från ATA:s arkiv i Stockholm. Jönköpings läns museum har också ett arkiv över handlingar och pressklipp mm. Befintlig hembygdsliteratur har använts i förekommande fall. Arkivuppgifterna utgör således en sammanfattning av genomgångna arkiv och omfattar inte en komplett beskrivning av händelser i kyrkans byggnadshistoria.

Rapporten är upplagd med en inledande kort sammanfattning, en beskrivning av kyrkomiljön och historiken i löpande text samt en beskrivning av kyrkans nuvarande utseende. Därefter följer den kulturhistoriska värderingen och bedömningen, och sist en händelsehistorik med händelser listade i kronologisk följd.

Kulturhistorisk bedömning

Den kulturhistoriska bedömningen har gjorts av Jönköpings läns museum i samarbete med länsstyrelsen i Jönköpings län. En kulturhistorisk bedömning är aldrig definitiv utan hela tiden föremål för omvärderingar. Vid bedömningen tas hänsyn till dels varje enskild

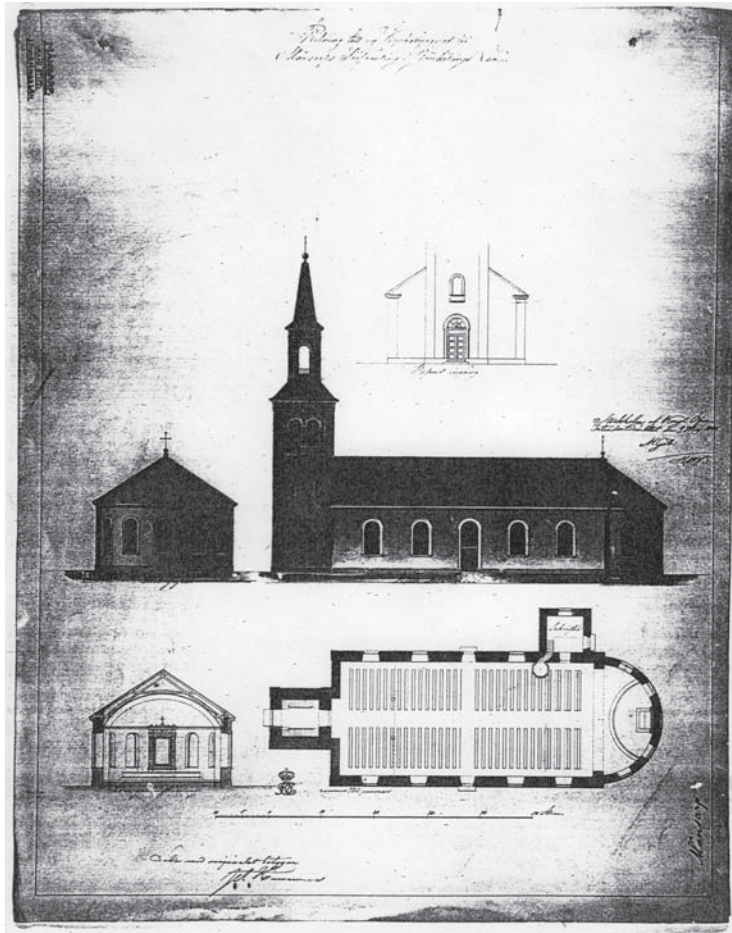
kyrkas egna värden, men också till värden i förhållande till andra kyrkor i stiftet och landet. Den kulturhistoriska värderingen och bedömningen nämner i de flesta fall inte enskilda byggnadsdetaljer utan beskriver värden och karaktärsdrag i stort.

Inför varje planerad förändring eller större underhållsåtgärd skall tillstånd inhämtas från länsstyrelsen och varje ärende behandlas där från fall till fall. Utifrån det kulturhistoriska värdet tas beslut om vilka åtgärder som får företagas samt vilka som är berättigade till kyrkoantikvarisk ersättning.

Denna rapport skall finnas tillgänglig på Växjö stift, länsstyrelsen i Jönköpings län, Jönköpings läns museum samt på respektive kyrklig samfällighet.

Sammanfattande beskrivning

Månsarps kyrka är uppförd i empirestil 1853 efter ritningar av arkitekt J A Hawerman. Det är en salkyrka som består av långhus med rundat kor, sakristia i norr och torn med lanternin i väster. Från sistnämnda reser sig en gjutjärnsspira skänkt av Tabergs bergslag. Interiören är kraftigt omdanad under 1900-talet genom Waldemar Lorentzons takmålning och korets omdaning till "lillkyrka".

Arkitekt J A Hawermans slutliga ritning till kyrka för Månsarp. ATA.

Beskrivning och historik

Kyrkomiljön

Månsarps socken är belägen på det småländska höglandet och domineras av Taberg i sin norra del. Från söder till norr rinner Tabergsåån. Den tämligen kuperade terrängen är till stor del täckt med barrskog. Av fornlämningar märks främst järnåldersgravar. Sockennamnet är belagt sedan 1376 (Magnusathorp) och församlingen var fram till 1900-talets pastoratsregleringar annex till Barnarp. Namnändelsen –arp/–torp betyder nybygge och brukar allmänt ses som en indikation på att bygden bröts först under järnålder. Några större gårdar har ej funnits i socknen. Den magra jorden ledde till att gångna tiders bönder fick dryga ut inkomsterna med körslor, men framför allt med verksamhet knuten till malmbrytningen i Taberg. Denna brytning tog sin början på allvar under tidigt 1600-tal på initiativ av Gustaf II Adolf, vilken inrättade Tabergs bergslag av alla hemman i Månsarp och angränsande socknar. Tre masugnar fanns inom socknen och stångjärnet från dessa skall ha haft gott anseende, även på kontinenten. Anläggandet av järnvägen Vaggeryd-Jönköping 1894 längs Tabergsåån ledde till framväxten av två stationssamhäl- len, Månsarp och Smålands Taberg, sistnämnda vid foten av berget. Detta förde med sig en snabb industriell utveckling med bl.a. stor snickeri- respektive yllefabrik. Under 1900-talet har samhällena blivit utpräglade tätorter. Kring förra sekelskiftet fanns en livaktig turistnäring kring Taberg, vilket sågs som en område för rekreation, men detta försvann i och med den tunga industrialiseringen.

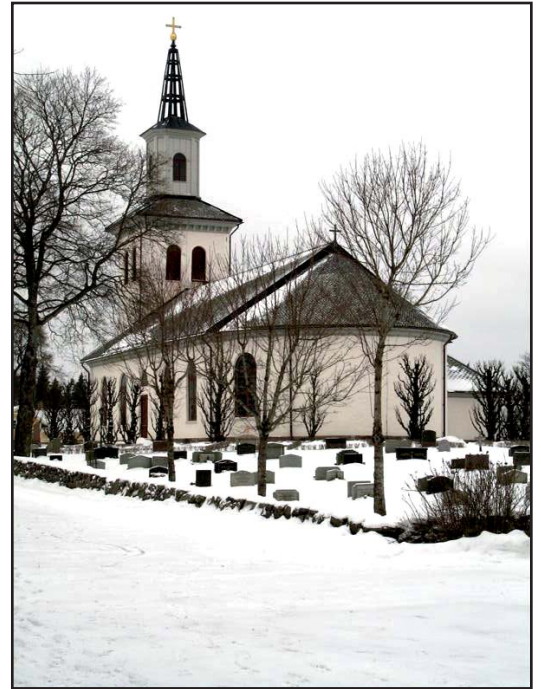
Mellan de båda tätorterna ligger Månsarps kyrkby, omgiven av ett litet odlingslandskap. Kyrka och kyrkogård ligger på en höjd öster om den nord-sydliga landsvägen. På motsatt sida vägen ligger folkskolan med sin timmerbyggnad i 1 ½ plan från 1896. Den är klädd med liggande och stående ljusgul panel, har tegeltäckt sadeltak med frontespis och veranda med snickarglädje. Bakom byggnaden sträcker sig en modern skollänga. Som flygel ligger den gamla lärarbostaden från 1895 med samma panel. Ett likartat utförande har även församlingshemmet från 1982, som ligger snett bakom. En mindre ekonomibygnad från 1990 ansluter till karaktären med ljusgul träpanel. Åt nordväst vidtar ett område med villabebyggelse från 1970- och 80-talen. Söderut är öppna fält med enstaka gårdar. I sydväst ligger ödekyrkogården, där den gamla kyrkan var belägen. Detta var en timmerkyrka från 1714 som hade en medeltida föregångare. Åt öster vidtar skog. Kyrkan är belägen mitt på kyrkogårdens gamla del, med koret mot öster. Kyrkogården omges av kallmurar och trädrader. Åt norr är en lägre liggande utvidgning med skogskyrkogårdens karaktär. Vid dess nordöstra ände är en ekonomigård med vitputsade förradslängor.

Kyrkobyggnaden

Månsarps kyrka är uppförd 1853 av gråsten i empirestil. Långhuset övergår i öster i ett rundat, något smalare kor. Vid nordsidan ansluter innan övergången en sakristia. Vid västgaveln reser sig ett torn.

Sockeln är något utkragande, murad av i princip otuktad granit. Fasaderna är spritputsade med slätputsade omfattningar kring hörn och muröppningar. Avfärgningen är utförd med gulbruten vit kalkfärg. Tornets och läktarens bjälklag är förankrade med ankarlutar. Ovan västra ingången i tornet sitter en inmurad kalkstensplatta med inskription om byggnadsår och regent. Klockvåningen har i varje sida två rundbågiga ljudöppningar med luckor från byggnadstiden. Dessa är klädda med rödbrunt avfärgad panel. Västporten har kvar byggnadstidens pardörr i empire med helfranska fyllningar, avfärgad i rödbrunt. Portsmygen har överljus i form av en karakteristisk lunett. Framför porten ligger en granithäll med anslutande, svagt sluttande, gatstensklädda ytor, en handikappanpassning utförd 2001. Den andra ingången är genom en mittport på södra långsidan. Denna har en nytillverkad pardörr med fiskbenspanel i samma kulör. Även här finns överljus i form av en lunett. Sakristians ingång har en järnklädd dörr som suttit i gamla kyrkan, sannolikt från 1700-talet. Kyrkans stora rundbågsfönster sitter i fyra jämna axlar. De två mellersta av korets fönster är igenmurade. De rödbrunt avfärgade fönsterbågarna är från byggnadstiden och infattar till stor del handblåsta glasrutor med blyspröjs. Solbänkarna är avtäckta med vit plåt. Långhuset bär ett flackt sadeltak med täckning av diagonallagd skiffer, vilket även gäller för sakristians valmade sadeltak. Kortaket är rundat med skiffertäckning. Takfötterna är av gråmålat trä med karnisprofil. Tornets takfot är utformad med konsoler. Tornet bär en flack, skiffertäckt huv, från vilken en lanternin med fasade hörn reser sig. Denna är artikulerad med lisener och tandsnitt samt rundbågsfönster. Väggarna är klädda med ljust gråmålad plåt. På lanterninen står en genombruten spira av åtta svartmålade gjutjärnsbalkar som kröns av ett förgyllt kors på kula. Balkarna är skänkta av Tabergs åtta hyttelag och är gjutna vid Huseby bruk av malm från berget.

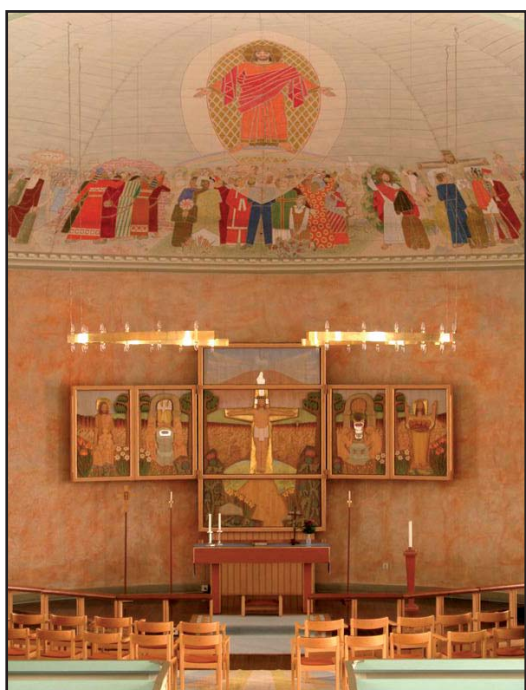
Interiören har en nyklassicistisk rumslighet, men präglas till stor del av förändringar företagna under 1900-talets andra hälft, framför allt en ny varm färgsättning. Långhuset övergår via små förtagningar i det rundade koret. I väster står en orgelläktare med underbyggnader. Mitt-, tvär- och sidogångar definierar de fyra bänkkvarteren. Predikstolen är placerad i nordost och har på motsatt sida en kororgel. Över bänkkvarteren hänger sex ljuskronor av mässing. Koret är ordnat som lillkyrka med lösa stolar. Över denna hänger fyra ljusramper av mässing från 1992, vilka bildar en cirkel. I tvärgången står en ljusbärare i smide.

Kyrkorummet präglas i hög grad av 1900-talets omgestaltade kor och nya färgsättning.

Golvet består av mörkt fernissade furubränder från 1922. Det ligger högre i koret och bänkkvarteren. Altaret står på ett podium. Upp till koret är i mittgången en ramp av smala bräder. Väggarna bär en kvastad puts med flammig avfärgning i ockraton. Entrén från vapenhuset i väster har ett vindfång med halvfranska svajdörrar från 1922. Dessas ramverk är hållna i grå ton med beige fyllningar och uppläggning i rödbrunt och blått på listerna. Denna färgsättning upprepas på en stor del av kyrkorummets inredning. Till sakristian leder en ursprunglig halvfransk dörr i grått. Fönstren har innerbågar av grått trä från 1922 med blyinfattat, svagt färgat antikglas från 1954, i korfönstren även patinerat. Över kyrkorummet vilar ett ursprungligt flackt brädvalv, avfärgat i vitt med grå brytning. Taklisten är utformad som ett tandsnitt med beige kulör. Korets hjälmvalv är dekorerat 1957-58 av Waldemar Lorentzon från Halmstadsgruppen. Motivet Kristi återkomst är skildrat mot en grå botten. Ovan en grupp av bedjande människor från alla världsdelar tronar en stor Kristusfigur inom en mandorla. På sidorna skildras scener ur gamla och nya testamentet. I tidens anda finns lokal anknytning i form av en arbetare, en flicka i häradsdräkt, den lokale kyrkoherden och Tabergs silhuett i scenen med Bergspredikan. Formspråket är stiliserat med stram konturteckning och enhetliga fält med kraftiga färger, typiskt för Lorentzons monumentalmåleri.

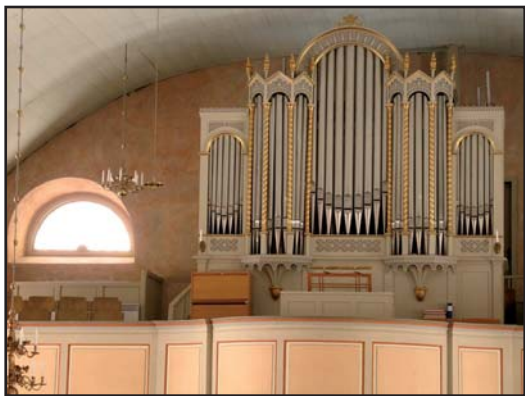

Koret är helt omgestaltat 1978 med ny stram inredning. Det flyttbara altaret består av tre kraftiga träskivor, målade i rödbrunt med förgyllda kanter. Den likaså flyttbara altarringen utgörs av sektioner med smala regler i beige och guld som bär en stoppad överluggare, vilken liksom knäfallet är skinnklädd. Samma färgsättning som altaret har ambon, dopaltaret och de båda nummertavlorna. Rödbunt,

beigt och guld går även igen på kororgelns kubiska fasad med träpipor. Även denna är från 1978 och byggd av Johannes Künkel, Lund, samt omfattar sex stämmor med pedalverk. Framför korväggen står ett altarskåp från 1978 med reliefer snidade av Hans Fagerström, Halmstad. Korpus skildrar Korsfästelsen medan flyglarna återger Dopet och Nattvarden. Den varma färgsättningen är samstämd med takmålningen, vilket även gäller nämnda korinredning. Predikstolen är från kyrkans byggnadstid och har uppgång från sakristian. Den femsidiga korgen bär rödbruna fyllningar med förgyllda kristna emblem i relief. Ramverket är grått och avslutas nedåt med en kraftig, förgylld vulst. Basen pryds av reliefer och en pinjekotte. Ljudtaket är utformat med strålsol, duva och lambrekäng samt kröns av ett förgyllt kors på kula. Muröppningen flankeras av två gråmålade träpilastrar. Bänkinredningen kvarstår också från kyrkans byggnadstid. Ryggar och sitsar är ombyggda 1922 och avfärgade i grått. Mot mittgången sitter dörrar med halvfranska fyllningar och tidstypiskt utskjutande gångjärn. Gavlarna pryds av räfflade pilastrar med romb och tandsnitt, kännetecknande för många empirekyrkor i bygden, liksom bänkkvarterens rundade hörn. Mot tvärgång och kor är skärmar med fyllningar. Ramverket är hållet i en varmgrå ton medan pilastrar och fyllningar är beiga. På lister är uppläggning i rödbrun, grön och blå lasyr. Den ursprungliga läktaren vilar på tolv räfflade kolonner (varav fyra nu i underbyggnaderna) i grön lasyr med rödbruna accenter. Över mittgången gör läktaren en rundad utkrågning. Läktarbröset utgörs av ett ramverk med halvfranska fyllningar, målat i överensstämmelse med bänkkvarteren. På läktargradängerna står idag lösa stolar. Orgeln är ursprungligen byggd 1857 av August Rosenberg, Vadstena. Vid en stor ombyggnad av Th. Frobenius 1936 utökades antalet stämmor från tolv till 19 (varav åtta av de gamla har återanvänts) och trakturen gjordes pneumatisk. Stämmorna är fördelade på två manualer och pedal.

Waldemar Lorentzons kormålning från 1957-58 skildrar gamla och nya testamentet. Kristi bergspredikan sker med Taberg som bakgrund.

Rosenbergorgeln från 1857, om- och tillbyggd 1936.

1899 års altartavla, "Kommen till mig..."

Diverse äldre inredningsdetaljer på kyrkvinden.

Två crescendoverk finns. Spelbordet gjordes fristående 1936, men man kan ännu se skyltarna till registerandragen där det gamla satt, vilket också visar verkets ursprungliga disposition. Orgelfasaden är ett uttryck för 1800-talets nystilar med sina romanska bågmotiv och vimpergkrönte pitureller. Färgsättningen är i grå toner med förgyllad dekor. Läktarunderbyggnaderna från 1978 rymmer i söder samlingsrum och läktartrappa (byggd 1954), i norr kapprum med elcentral, handikapptoalett, städskrubb och stolförråd. Väggarna – som endast nödortfögt dragits in bakom den främre kolonnraden – är klädda med slätspont i gråblå lasyr och har halvfranska pardörrar mot mittgången.

Bland kyrkans inventarier märks främst den föregående altartavlan från 1899, som nu hänger på norra långsidan. Det är en olja på duk målad av Carl Jonson från Bredaryd på temat "Kommen till mig..." Den tillhörande kolonnombfattningen och frontonen med strålsol, vilka är från 1853, förvaras nu på vinden liksom de ursprungliga nummertavlorna med lyror och altarringen. Dopfunten av sandsten med evangelistsymbolerna i relief är huggen 1930. Ett snidat litet 1700-talskrucifix kommer från gamla kyrkan.

Sakristian har egen ingång i väster med vindfång och trappa till pannrum, ordnat 1922. En toalett i nordvästra hörnet tillkom 1978. Längs östra väggen är fasta textilskåp från samma år. En linoleumklädd trappa leder upp till predikstolen. Golvet består av fernissade bräder och väggar bär beige färg. Vindfångets vägg är klädd med ljusbrun slätspont och bär ett bönealtare. Det ursprungliga plana brädtaket är brunbetsat. Vapenhuset har golv av polerade kalkstensplattor från 1954. Väggarna är målade med en tät beige färg. Vindfånget till långhuset har en halvfransk pardörr från byggnadstiden, dock försedd med moderna handtag och nödutgångstrycken. Det ursprungliga plana brädtaket är vitmålat med roller. I rummet står cafébord och bokhylla. Tornets andra våning nås via två ursprungliga halvfranska dörrar från läktaren. I tornkammaren förvaras den ursprungliga altartavlan, en enkel oljemålning föreställande ett svepekors mot mörkblå fond. I rummet är skåp för körkåpor. På den tredje våningen finns ett äldre trampverk till klockorna och en lucka till vinden. Klockorna hänger i den fjärde våningen. Storklockan är omgjuten 1806 av Jonas Magnus Fries, Jönköping. Lillklockan är omgjuten 1894 av Joh. A. Beckman, Stockholm. Båda har elektrisk ringning. Även lucköppningen är automatiserad. Lanterninen är invändigt klädd med rödfärgad panel, på vilken olika reparationer och dylikt noterats sedan 1800-talet.

Historik

1846 beslutade sockenstämman att låta bygga en ny kyrka emedan den gamla var för trång och därtill förfallen. Man kontrakterade byggmästare Peter Pettersson i Tåå som då arbetade med uppförandet av Åkers kyrka. Denna kom också att stå som förebild för Måsarps kyrka. De ritningar som sändes in till Överintendentsämbetet modifierades 1848 av arkitekt Johan Adolf Hawerman. Det var denna ritning som sedan följdes vid uppförandet 1853-54, med undantag för lanterninens gjutjärnsspira, skänkt av bergslaget. Inspirationen till denna bör ha kommit från den nygotiska gjutjärnsspira som Riddarholmskyrkan fick 1838. Kyrkorummet försågs 1857 med en 12-stämmig orgel, byggd av August Rosenberg, Vadstena. 1899 utbyttes den mycket enkla altartavlan mot en ny, målad av Carl Jonson, Bredaryd.

1922 restaurerades kyrkan under ledning av Jönköpings stadsarkitekt August Atterström. Ritningarna omarbetades och kompletterades något av arkitekt Gunnar Wetterling vid Byggnadsstyrelsen. En varmluftsanläggning (Ebbes bruk) installerades med pannrum under sakristian, vilken gavs en egen ingång där en järnklädd dörr från gamla kyrkan återanvändes. Nya golv lades in i kyrkorummet. Korets två mellersta fönster igenmurades och alla fönster fick innerbågar med färgat glas. Altaret kläddes med fyllningspanel, likaså altarringens insida. Bänkarna gjordes bekvämare genom ökat avstånd och nya sitsar. Ett vindfång ordnades mot porten från vapenhuset. Sakristian fick ny inredning och predikstolstrappa. Sprickor i korväggen åtgärdades genom en dragjärn runt koret. Innertaket isolerades med sågspån. Interiören ommålades i diskret vitt och grått. Exteriörens puts fick en ny avfärgning och snickerierna oljemålades. 1930 införskaffades en dopfunt. 1936 om- och tillbyggdes orgelverket av Theodor Frobenius, Danmark. Antalet stämmor utökades till 19, orgeln gjordes pneumatiskt, fick fristående spelbord och sannolikt även befintligt crescendoverk. Åtta av de gamla stämmorna tycks ha bibehållits oförändrade. 1939 ommålades interiören enligt förslag från Jönköpings stadsarkitekt Göran Pauli. Väggarna kalkades i ljusbrun ton medan fönstersmygar och kor hölls vita. Taket målades med matt oljefärg i blågrå brytning. Den befintliga marmoreringen på taklisten rengjordes.

1948 gavs tillstånd för elektrisk uppvärmning, vilken ersatte varmluftsanläggningen. 1953-54 skedde nästa restaurering, denna gång projekterad av ingenjör Erik Persson på Johannes Dahls arkitektfirma, Tranås. Fasadernas puts lagades med KC-bruk och ommålades med kalkfärg. Fönstersmygarna fick nya solbänkar eftersom de gamla saknade droppnåsa. De nya kom dock att muras in helt horisontalt. Kyrkorummet försågs med nya elektrifierade armaturer. Korgolvet utökades och innerfönstren fick blyinfattat antikglas. Tre

Interiörfotografi taget vid okänt tillfälle innan 1922 års omdaning då de mellersta fönstren igenmurades. Sedermera har takmålning och ny korinredning utförts. JLM.

bänkrader togs bort i bak, vilket lämnade plats för en ny läktartrappa samt förråd och elcentral. I vapenhuset revs de befintliga trapporna och nytt golv av kalksten lades in. Interiören ommålades i gråbeiga toner. 1957-58 försågs korvalvet med dekor av Waldemar Lorentzon från Halmstadgruppen. Den nya målningen samspelade dock illa med den befintliga altaruppsatsen. I syfte att mildra dissonansen borttogs krönet till denna. Interiören ommålades. Väggarna vitmålades med grå brytning, valvet målades i gråblått och bänkarna i ljusgrått med grågröna lister och gulgröna speglar. Altarringen avfärgades i grått och violett.

1971 genomfördes en omfattande fasadrenovering. Skadad puts lagades och ny avfärgning skedde med kalkfärg. Exteriör plåt och snickerier oljemålades. Skador på skiffertaken åtgärdades. 1977-78 genomgick interiören en kraftig omdaning under ledning av arkitekt Lars Löfstedt, Jönköping. Huvudpunkten var skapandet av en "lillkyrka" i koret, i syfte att uppnå större intimitet vid de vardagliga förrättningarna. Som ett led i detta ersattes det befintliga altaret av ett flyttbart för att möjliggöra mässa "versus populum" och även en ny, flyttbar altarring tillverkades. Ambo och en sexstämmig kororgel (Johannes Künkel) tillverkades i anslutning till dessa. För att få bort den estetiska splittringen i koret ersattes den befintliga altaruppsatsen av ett altarskåp, samstämt med Lorentzons målning. Konstnär var Hans Fagerström, Halmstad. Korbänkarna för präst och kyrkvärd avlägsnades för att ge plats åt körverksamhet, vilket även gällde den främre bänkraden. Två stora rum avskildes under läktaren för samlingsutrymme, kapprum, stolfförråd och handikapptolett. Interiören ommålades varvid väggarna omputsades och målades i mörk ockraton. Sakristian försågs med toalett och nya textilskåp. Klockornas ringning elektrifierades. Vid mittporten placerades en föga harmonierande handikappramp av metall. I samband med arbetena rengjordes takmålning och f.d. altartavla av konservator Ola Westerudd, Jönköpings läns museum.

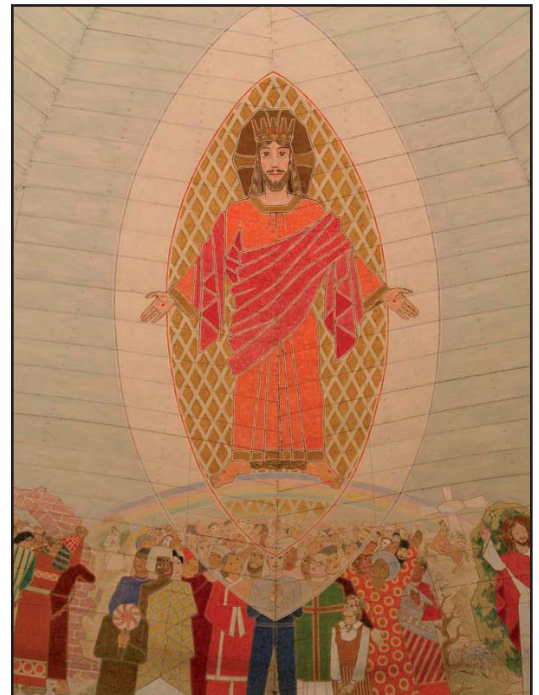
1989 reparerades ytterfönstren. 1992 kompletterades belysningen i koret för att underlätta läsning i "lillkyrkan". En ljusring i mässing ritades av arkitekt Per Rudenstam och tillverkades vid V Fongs gelbgjuteri, Gränna. 1994 utbyttes den föråldrade eluppvärmningen mot ett nytt elektriskt system från Nordisk Kirkevarme, Horsens. Detta möjliggjorde en mer differentierad uppvärmning, skonsammare för bemålad inredning och orgel. Samma år omlades skiffertäckningen på tornhuv och långhus. Lanterinens plåtklädsel lagades och ommålades. Fasaderna avfärgades med KC-färg, eftersom den befintliga, svagt cementhaltiga, putsen var i gott skick. Solbänkarna gavs fall av vit plåt. 2001 handikappanpassades västporten på ett förtjänstfullt sätt och den gamla metallrampen kunde avlägsnas.

Kulturhistorisk karakterisering och bedömning

Månsarps kyrka är uppförd 1853 på ny plats, efter ritningar av arkitekt Johan Adolf Hawerman, Överintendentsämbetet. Den är till exteriören en stilren empirekyrka med rundat kor och lanterninförsett torn. De vitputsade murarna genombryts på typiskt vis av stora, symmetriskt placerade rundbågsfönster. Unik i ett nationellt perspektiv är lanterninens genombrutna gjutjärnsspira, vilken skänkts av Tabergs bergslag och minner om ortens betydelsfulla järnmalsbrytning. Medan exteriören är föga förändrad – med bl.a. ursprungliga fönsterbågar – så har interiören fått en ny karaktär under 1900-talet. Av empiretidens kyrkorum återstår själva rumsligheten med flackt brädvalv samt predikstol, sluten bänkinredning och läktare, förvisso viktiga delar av helhetsintrycket. Blickfång utgör korvalvets figurmåleri, utfört 1957-58 av konstnären Waldemar Lorentzon från Halmstadgruppen. Till denna målning har de förändringar av koret som utfördes 1977-78 anpassat sig i form och färg. Då omdanades koret till "lillkyrka" med typiska drag som fristående altare, flyttbar altarring, ambo och kororgel. Ny altarprydnad blev ett altarskåp av Hans Fagerström. Vid samma tillfälle gjordes två stora läktarunderbyggnader som bidragit till kyrkorummets förändring. Det mest påtagliga brottet mot det nyklassicistiska ursprunget utgör dock interiörens varma färgsättning med kraftigt ockrafärgade väggar. Innerfönster med blyinfattade antikglas tillkom på 1950-talet. Läktarorgeln är byggd 1857 av A Rosenberg och har trots om- och tillbyggnad ett högt musikhistoriskt värde. Den tidigare altartavlan hänger på rummets ena långsida och dess arkitektoniska omfattning förvaras liksom den ursprungliga altarringen och nummertavlorna på vinden. Om den gamla kyrkan minner sakristians järnklädda port.

Att särskilt tänka på i förvaltning och användning av kyrkan:

- Kyrkans föga förändrade exteriör utgör en god representant för den stilrena, nyklassicistiska sockenkyrkotypen.
- Lanterninens särpräglade gjutjärnsspira.
- Interiören präglas av olika tiders ideal, där korets lillkyrka speglar vår tids önskemål om flexiblare kyrkorum.
- Bevarad inredning från byggnadstiden i kyrkorum och på vind.
- W Lorentzons takmålning och H Fagerströms altarskåp.
- Rosenbergorgeln från 1875.

Händelsehistorik

1853-54

Kyrkan uppförs. Arkitekt Johan Adolf Hawerman, Överintendentsämbetet. Byggmästare Peter Pettersson, Tåå. (Kyrkobyggnader 1760-1860)

1857

12-stämmig orgel. Orgelbyggare August Rosenberg, Vadstena. (Carlsson 1973)

1899

Ny altartavla. Konstnär Carl Jonson, Bredaryd. (Inskription)

1922

Restaurering. Varmluftsanläggning från Ebbes bruk med pannrum under sakristia. Nya golv i kyrkorum. Igenmurning av två korfönster. Innerfönster sätts in. Altare och altarring byggs om. Bänkarna görs bekvämare. Vindfång ordnas mellan långhus och vapenhus. Sakristian får egen ingång. Dragjärn monteras för att motverka sprickbildning i korväggar. Isolering av innertak. Ommålning av interiören i vita och grå toner. Ny avfärgning av fasader. Stadsarkitekt August Atterström, Jönköping. Arkitekt Gunnar Wetterling, Byggnadsstyrelsen. Byggmästare C & A Gustafsson. Målaremästare Paul Franzén, Eksjö. (JLST; Kyrkobyggnader 1760-1860; Inskription)

1930

Dopfunt. (JLM)

1936

Om- och tillbyggnad av orgelverk. Trakturen görs pneumatisk. Orgelbyggare Th. Frobenius, Danmark. (Carlsson 1973)

1939

Inre ommålning. Väggarna kalkas i brun ton. Stadsarkitekt Göran Pauli, Jönköping. (JLM)

1948

Elektrisk uppvärmning installeras. (JLST)

1953-54

Restaurering. Fasadputs lagas med KC-bruk och avfärgas med kalkfärg. Nya solbänkar. Belysningen elektrifieras, nya armaturer från Fong i Gränna. Korgolvet utökas. Innerfönstren förses med blyinfattat antikglas. Trapporna i vapenhuset rivs och nytt golv av kalksten läggs in. Tre bänkrader bort i väster för ny läktartrappa och elcentral. Interiör ommålning i grå och beige toner. Ingenjör

Erik Persson, Johannes Dahls arkitektfirma, Tranås. Byggmästare Hjalmar Johansson, Smålands Taberg. Målaremästare Bertil Almlöf, Månsarp. (JLM; JLST; Kyrkobyggnader 1760-1860)

1957-58

Takmålning i kor. Altaruppsatsens krön tags bort. Inre ommålning främst grå toner med inslag av bl.a. violett och gulgrönt. Konstnär Waldemar Lorentzon. (Inskription; Kyrkobyggnader 1760-1860)

1971

Fasadputs lagas och avfärgas med kalkfärg. Reparation av skiffertak. (JLST)

1977-78

Omdaning av interiör. "Lillkyrka" ordnas i koret med nytt altare, altarring och altaruppsats. Kororgel installeras. Läktarunderbyggnader. Korbänkar och främre bänkrad avlägsnas. Ny färgsättning med ockrafärgade väggar. Toalett och textilskåp ordnas i sakristian. Elektrifiering av klockringning. Rullstolsramp placeras vid mittport. Rengöring av takmålning. Arkitekt Lars Löfstedt, Jönköping. Bildhuggare Hans Fagerström, Halmstad. Orgelbyggare Johannes Künkel, Lund. Konservator Ola Westerudd, Jönköpings läns museum. (JLST)

1989

Reparation av ytterfönster. (JLST)

1992

Ljusring i kor. Arkitekt Per Rudenstam, Huskvarna. V Fongs gelbgjuteri, Gränna. (JLST)

1994

Nytt elvärmesystem från Nordisk Kirkevarme. Omläggning av skiffertak. Avfärgning av fasader med KC-färg. (JLST)

2001

Handikappanpassning av västport. (JLM)

Referenser

Arkiv

Jönköpings läns museums arkiv. (JLM)

Länsstyrelsen i Jönköpings arkiv, med kopior ur ATA. (JLST)

Tryckta källor

Carlsson, Sten L. Sveriges kyrkorglar. Lund 1973.

Jönköpings kommun. Landsbygden. Kulturhistorisk utredning. Jönköpings läns museum 1989.

Lindstam, Ragnar. Om kyrkor som försvunnit och klockor som ha sjungit i Tveta, Vista och Mo. Huskvarna 1932.

Rogberg, Samuel. Historisk beskrifning om Småland. Karlskrona 1770.

Småland – landskapets kyrkor. Stockholm 2006.

Svenskt ortnamnslexikon. Uppsala 2003.

Sverige. Geografisk beskrivning. Del V. Stockholm 1931.

Sveriges bebyggelse. Landsbygden. Jönköpings län III. Uddevalla 1956.

Växjö stift i ord och bild. Stockholm 1950.

Tekniska och administrativa uppgifter

Jönköpings läns museums dnr: 449/06

Beställare: Måsarps församling

Fastighetsägare: Måsarps församling

Rapportansvarig: Robin Gullbrandsson

Foto: Robin Gullbrandsson

Län: Jönköpings län

Kommun: Jönköpings kommun

Socken: Måsarps socken

Fastighetsbeteckning: Måsarps 1:182

Belägenhet: Ekonomiska kartans blad Måsarps 6D 8j

Dokumentationsmaterialet förvaras i Jönköpings läns museums arkiv